

KVALITA A EFEKTÍVNOSŤ FILOZOFICKEJ TVORBY

Voprosy filozofii v č. 9 a 11 (1976) uverejnili príspevky, ktoré odznali na diskusii *Okrúhleho stola*, venovaného veľmi aktuálnej otázke zvyšovania kvality a efektívnosti filozofického výskumu a filozofických publikácií. Príspevky obsahujú veľa cenných informácií o rôznych aspektoch filozofickej práce v ZSSR a najmä podnetné myšlienky, návrhy a skúsenosti, zasluhujúce si podrobné preštudovanie a posúdenie, z ktorého by mohli vyplynúť dôležité závery aj pre náš spoločenskovedný výskum, vrátane filozofického. Veď zvyšovať kvalitu a efektívnosť filozofického výskumu a jeho výsledkov bezprostredne vyplýva zo záverov XV. zjazdu KSČ a iných straníckych dokumentov ako základná požiadavka napredovania našej filozofie.

Voprosy filozofii a Filozofická spoločnosť ZSSR venovali tejto problematike v posledných rokoch sústavnú pozornosť v úvodníkoch a redakčných článkoch, vyšli príspevky z diskusie o kvalite filozofickej literatúry (č. 5, 6, 1974), vyšlo aj viacero významných hodnotiacich štúdií o výsledkoch rozpracúvania hlavných filozofických problémov v období medzi XXIV. a XXV. zjazdom KSSZ.

Programové ciele diskusie v mene organizátorov (redakcie časopisu a Prezídia filozofickej spoločnosti ZSSR) sformuloval I. T. Frolov takto: 1. Zhodnotiť stav hlavných smerov filozofického výskumu, poukázať na nedostatky v organizácii a realizácii výskumných úloh, hľadať cesty a spôsoby ich odstránenia; posúdiť nevyhnutnosť vytvorenia tvorivej atmosféry vo vedeckých kolektívoch, podpory skutočne novátorských výskumov, úlohu diskusií a tvorivého posudzovania naliehavých súčasných problémov filozofie. 2. Rozobrať otázky zvyšovania kvality filozofických publikácií, poukázať na hodnoty a typické nedostatky novších filozofických prác; rozobrať vzťahy medzi vydavateľom a autorom, vydavateľom a vedeckou inštitúciou, hodnotenie publikácií a jeho nedostatky (časopisecké a vnútorné redakčné recenzovanie, verejné posudzovanie, informačno-bibliografická činnosť). 3. Vyjadriť sa k otázke prípravy filozofických kádrov (výuka filozofie na vysokých školách, príprava ašpirantov, kvalita dizertačných prác atď.). 4. Posúdiť otázky zvýšenia kvality a efektívnosti filozofickej propagandy, úlohy filozoficko-metodologických seminárov v sústave zariadení AV ZSSR a iných pracovísk, filozofickej propagandy v sústave stranického vzdelávania, úlohu spoločnosti „Znanije“ v propagovaní filozofických poznatkov. V diskusii nemohlo ísť o podrobné komplexné posúdenie takéhoto širokého okruhu problémov. Jej účastníci sa vyjadrili k rôznym aspektom uvedenej problematiky, dotýkali sa však aj iných otázok, súvisiacich s vymedzenou tematikou.

K riešeniu týchto otázok pristupujú sovietski filozofi z hľadiska úlohy zvyšovania kvality a efektívnosti v rôznych oblastiach rozvoja sovietskej spoločnosti, ako ju stanovil XXV. zjazd KSSZ a vzhľadom na spoločenské vedy a filozofiu všestranne rozobral súdruh L. I. Brežnev vo svojej správe zjazdu. Podľa slov *F. V. Konstantinova* „sám duch, obsah a charakter uznesení

XXV. zjazd KSSZ nám otvoril možnosti zvyšovania úrovne našej práce vo všetkých oblastiach... Ak platí, že marxistická filozofia je povolaná byť duchovnou kvintesenciou našej doby, a je to naozaj tak, potom teoretický obsah referátu L. I. Brežneva v tomto smere zodpovedá najvyšším požiadavkám." Vysoké nároky na filozofickú tvorbu vyplývajú nielen z čisto profesionálnej úlohy filozofie, ale aj z celkových úloh výstavby komunistickej spoločnosti.

Okrem nesporných úspechov, ako je napríklad skutočnosť, že sa ročne vydáva okolo 700 titulov filozofických kníh a mnohé z nich sú zaujímavé a hodnotné (napr. knihy o dialektike a jej dejinách, o filozofických otázkach prírodných vied), že sa nesmierne rozšíril počet filozofických kádrov a zvýšila sa ich úroveň aj mimo tradičných centier, vystupujú pred sovietskymi filozofmi závažné nové spoločenské úlohy, s riešením ktorých nemôžeme byť celkom spokojní. Za základnú, fundamentálnu úlohu pokladá F. V. Konstantinov (čo zdôraznili aj iní diskutujúci) komplexné rozpracúvanie teórie materialistickej dialektiky a jej široké využívanie pri analýze otázok modernej prírodovedy, otázok vývinu socialistickej spoločnosti (vrátane rozpracúvania problematiky človeka, rozvoja osobnosti, sovietskeho spôsobu života), kritiky súčasného kapitalizmu a pri riešení problémov súčasného ideologického boja. Podľa F. V. Konstantinova práve správne komplexné rozpracovanie teórie materialistickej dialektiky umožní zjednotiť filozofov a ďalej zvýšiť úroveň výskumnej práce, zvýšiť kvalitu filozofických publikácií.

Kľúčovou otázkou je vymedzenie istých spoločných *kritérií hodnotenia* kvality a efektívnosti filozofickej tvorby. Touto otázkou sa najširšie zaoberal I. T. Frolov. Poukázal na to, že pre filozofiu nie sú vhodné rôzne kritériá efektívnosti používané v národnom hospodárstve alebo v oblasti aplikovaného výskumu (napr. návratnosť investícií a pod.), najskôr by sa mohli približovať kritériám efektívnosti základného prírodovedného výskumu, pričom v prípade filozofie je otázka ešte komplikovanejšia. Treba uvažovať o tom, že efektívnosť sa tu meria teoretickými objavmi, rozširovaním poznatkov. Je potrebné brať do úvahy *integrálny výsledok* filozofickej tvorby, pretože filozofia nie je iba vedou, ale aj dôležitým prvkom kultúry a ako taká široko vplýva na výchovu, rozvoj človeka, na celé napredovanie ľudskej civilizácie. Treba hľadať nie vonkajšie, ale vnútorné kritériá kvality a efektívnosti jednotlivých výskumných úloh a publikácií. „Jedným z takých kritérií je, ako práca podnecuje ďalšie napredovanie, konkrétne v oblasti filozofických poznatkov.“ I. T. Frolov zdôraznil, že všeobecným východiskovým bodom hodnotenia filozofických prác je jednota vedeckosti a straníckosti a ich konkrétne uplatnenie.

A. F. Okulov vyslovil názor, že za efektívnu možno pokladať filozofickú prácu vtedy, „ak nastoľuje a rieši úlohu prehĺbenia a rozšírenia vedeckých poznatkov, rozpracovania nových myšlienok, vedeckých teórií a metód, ktoré by umožňovali uplatniť hlbšie a niekedy aj nové hľadisko na skúmané problémy. Nemôže byť efektívnou filozofická práca, ak opakuje dávno známe pravdy.“ Podobný názor vyslovil aj A. G. Spirkin. A. I. Ujomov pripomenul isté detailnejšie kritériá: o kvalite filozofickej práce možno usudzovať podľa frekvencie jej citovania inými autormi, inou metódou sú expertízy prác (hodnotenia a ohlasy odborníkov aj nefilozofov), pre zistenie efektívnosti treba skúmať dopyt po filozofickej literatúre na knižnom trhu a v knižniciach.

K otázke kvality a efektívnosti *vedeckých konferencií* sa vyslovil Ž. M.

Abdiľdin. Upozornil na skutočnosť, že niektoré konferencie a sympóziá nemajú želateľnú úroveň, pretože nie je jasný ich cieľ a prednášané referáty nezodpovedajú úrovni rozvoja filozofie. Stáva sa tiež, že na medzinárodné podujatia idú filozofi, ktorí nie sú odborníkmi v tematike, o ktorej sa rokuje. Tým sa vytvára falošná, skreslená predstava o stave a úrovni filozofickej práce v krajine.

Veľkú pozornosť venovali diskutujúci návrhom na zlepšenie situácie vo výskume. Zdôrazňovali nevyhnutnosť výrazne zlepšiť koordináciu výskumných plánov, a to aj v rámci medzinárodnej spolupráce socialistických krajín (napr. A. G. Spirkin), odstrániť duplicitu a opakovanie výskumnej tematiky, ktoré sa veľmi rozrástli. Neplánovať iba „hárky“, ale zamerať sa na kvalitu. S tým úzko súvisí problém hodnotenia, recenzovania filozofických prác. Často sa recenzie nelíšia od referátov, bolo by potrebné sa aj teoreticky zaoberať filozofickou recenziou ako špecifickým žánrom (V. N. Ševčenko). Niekedy vzniká dojem, akoby zabezpečenie recenzovania práce bolo len vecou autora, ktorý ju napísal, preto neprekvapuje, že väčšina recenzií má otvorene komplementárny ráz (J. V. Sačkov).

Viacero pripomienok sa týkalo miesta a úrovne informačno-bibliografickej činnosti. Ako zdôraznil A. F. Okulov, v tejto oblasti je úroveň práce oveľa nižšia ako vo filozofickom výskume. „Nedoceňovanie kritiky a bibliografie, keď sa im priznáva akási „pomocná“, druhoradá úloha, je neprípustné.“ Podľa P. D. Puzikova už iba jednoduchá inventarizácia toho, čo sa skúmalo, umožnila by zvýšiť efektívnosť filozofickej práce o 30—40 percent. Okrem toho výskumníci venujú 40 percent času čítaniu literatúry, ktorá sa len nepriamo dotýka ich hlavného záujmu, aj tu sú teda rezervy zvyšovania efektívnosti vedeckej práce. S touto otázkou taktiež súvisí v diskusií opakovaná požiadavka prísnejšie rozlišovať vedeckovýskumnú, populárnu a učebnú (vrátane propagandistickej) literatúru. Ako zdôraznil V. N. Ševčenko, osobitne trpí takýmto nerozlišovaním literatúra z oblastí historického materializmu. Nemožno zamieňať výklad teórie prístupným, zrozumiteľným jazykom so všeobecnou dostupnosťou a popularnosťou diela.

Účastníci diskusie sa zaoberali aj *hodnotením situácie na vydavateľskom úseku*, hľadaním ciest zlepšovania a zefektívnenia redakčnej práce. Veľmi poučné informácie, ktoré pre mnohých našich filozofov budú iste obsahovať veľa nového, obsahuje príspevok J. S. Lichtenštejna, ktorý uviedol a komentoval súbor opatrení, prijatých Redakčnou a vydavateľskou radou Akadémie vied ZSSR. Sú to tieto opatrenia: 1. Racionálne zníženie rozsahu knižných publikácií; 2. Odstránenie titulov venovaných drobným témam; 3. Ďalšie zvýšenie podielu najefektívnejších druhov knižných publikácií (monografie, príručky a i.); 4. Deponovanie prác, určených pre úzky okruh čitateľov; 5. Vybavovanie kníh vedeckým aparátom (zoznamy literatúry, registre a pod.). Ako príklad neefektívnych publikácií autor uviedol tradičné zborníky („Trudy“, „Učenyje zapiski“) fakúlt a ústavov, do ktorých sa zaraďujú rôznotematické príspevky a čitateľ, ktorý hľadá príspevok ku svojej téme, musí dlho blúdiť v tejto nepreniknuteľnej húšfave. Akadémia vied sa usiluje takéto publikácie rozhodne vykoreniť.

K veľmi efektívnym formám sprístupňovania vedeckej literatúry zrejme patrí deponovanie vedeckých prác. Tlačou sa vydáva stručný referát o diele, rukopis sa ukladá v knižnici alebo v ústredných strediskách vedeckotech-

nických informácií a záujemcom sa poskytuje xerokópia. Práca prijatá do depozitára sa pokladá za riadne uverejnenú. K tejto forme sa v rámci AV ZSSR pristúpilo už r. 1966, od r. 1971 je tento systém záväzný v celozväzovom meradle. O jeho rozsahu svedčí údaj, že len v prvom štvrtroku 1976 prijal Všeľvázový ústav vedeckých a technických informácií (VINITI) v Moskve 1080 rukopisov na deponovanie, z čoho bolo 36 rukopisov kníh. Samozrejme, prijaté tituly sa rovnako ako vydané tlačou zaraďujú do katalógov, bibliografických prehľadov atď.

Účastníci diskusie sa vyslovili ešte k viacerým iným páľčivým otázkam, súvisiacim s výskumnou prácou na katedrách vysokých škôl, s prácou filozofických a metodologických seminárov, hovorili o vzťahu vedcov k filozofii atď. M. E. Omeľjanovskij sa dotkol otázky, v akej miere prírodovedci poznajú filozofické práce, v ktorých sa rozoberajú problémy ich vedy, účasti prírodovedcov pri rozpracúvaní filozofických problémov prírodných vied. Konštatoval okrem iného, že v niektorých prírodovedných časopisoch sa objavujú metodologické práce „bez dialektiky“, čo nemožno ponechať bez povšimnutia.

Pre zvyšovanie kvality a efektívnosti filozofickej práce treba sústavne pestovať adekvátne podmienky. K nim predovšetkým patrí otázka, o ktorej hovorili F. V. Konstantinov, I. T. Frolov a iní účastníci zasadnutia Okrúhleho stola, otázka starostlivosti o vytváranie atmosféry tvorivej diskusie medzi filozofmi, podnecovanie smelého, dynamického nastoľovania a riešenia nových úloh, ktoré prináša prax, politika strany, rozvoj vedeckého poznania a potreba súčasného ideologického boja.

Raisa Kopsová